

اعجاز علمی قرآن

مقدمه

در ادامه اعجاز قرآن کریم، در این درس بحث اعجاز علمی قرآن مطرح خواهد شد. در عصر حاضر اعجاز علمی قرآن دارای اهمیت و جایگاه ویژه‌ای در بین دانشمندان و محافل علمی است. اگرچه در این زمینه افراط و تفریط‌هایی وجود داشته است اما ماهیت بحث همواره مورد توجه علما و اندیشمندان علوم مختلف بوده است.

در این درس ضمن بررسی تاریخچه، اهمیت و مفهوم شناسی اعجاز علمی قرآن به تبیین حوزه‌های علمی و معیارهای اعجاز علمی قرآن پرداخته خواهد شد.

متن درس

اعجاز علمی

اعجاز علمی قرآن در یک قرن اخیر مورد توجه دانشمندان بسیاری از کشورهای دنیا واقع شده است و اکنون مراکز علمی، پژوهشکده‌ها و مجلات مختلفی در سراسر دنیا به تحقیقات خود در این زمینه ادامه می‌دهند. امروزه ایمان بسیاری از افراد هم به قرآن به‌خاطر مباحث اعجاز علمی، افزایش یافته است و حتی برخی به دین اسلام درآمده‌اند. به‌عنوان نمونه آقای دکتر موريس بوکای فرانسوی کتابی در این زمینه تحت عنوان «مقایسه‌ای میان تورات، انجیل، قرآن و علم» نگاشته است که اصل کتاب به زبان فرانسوی است. این کتاب ابتدا به انگلیسی ترجمه و سپس چند بار به عربی و فارسی برگردانده شده است. کتاب مقایسه‌ای را میان تورات، انجیل قرآن و علم انجام داده و در موارد متعددی ثابت کرده است که قرآن کریم بر خلاف تورات و انجیل نه تنها مطالب خلاف علم ندارد بلکه گاه از علم هم پیشی گرفته و پیشگویی‌های علمی داشته است که توضیح آن در جای خود خواهد آمد.

واقعیت این است که قرآن به بسیاری از مسائل دقیق علمی اشاره کرده است و امروزه برخی از این مسائل برای بشر روشن شده است. دانشمندان در صد سال اخیر برای کشف مسائل علمی قرآن تلاش‌های فراوانی کرده‌اند و به موفقیت‌هایی نیز دست یافته‌اند.^۱ البته شاید بسیاری از موارد دیگر، با گذشت زمان و پیشرفت علم روشن گردد.

معناشناسی اعجاز علمی

اعجاز علمی قرآن زیرمجموعه اعجاز اخبار غیبی قرآن است که پیشتر در درس گذشته بدان اشاره رفت.

۱. معرفت، علوم قرآنی، ص ۴۱۴.

در قرآن خبرهای غیبی نسبت به گذشته و آینده وجود دارد. قسمی از این اخبار از آن جهت که دربردارنده مطالب علمی است و آن مطالب را کسی قبل از اسلام نگفته و بعد از اسلام در علم، کشف و اثبات گردیده است، یک اعجاز علمی به حساب می‌آید. تفاوت این دسته از مسائل با شگفتی‌های علمی، در مسبوق بودن اخبار قرآن به گفته‌هایی ولو به صورت قول شاذ و ضعیف است که بعد از اسلام به صورت قطعی کشف می‌گردد. در این گونه موارد چنانچه معلوم شود که حق با قرآن است، اعجاز علمی از سوی قرآن رخ نداده بلکه یک نوع شگفتی علمی در مورد آن به وقوع پیوسته است. بنابراین اعجاز در موردی است که خبر غیبی را قرآن بیان کند و آن را قبل از قرآن کسی نگفته باشد.

در مورد مفهوم اعجاز و نکات و چالش‌های آن در جلد اول کتاب «پژوهشی در مورد اعجاز علمی قرآن» تألیف محمدعلی رضایی اصفهانی و در شماره هفتم مجله قرآن و علم مطالب مبسوطی بیان شده است.

حوزه‌های اعجاز علمی قرآن

اعجاز علمی قرآن در دو حوزه:

۱- علوم طبیعی؛

- علوم انسانی

مطرح شده است. در این دو حوزه ادعاهای متعددی بیان شده که در این جا به چند مورد اساسی آن که به اثبات رسیده اشاره می‌شود:^۲

الف) بارور شدن گیاهان به وسیله باد؛ قرآن به مسئله بارور شدن درختان و گیاهان اشاره کرده است و می‌گوید: لقاح برخی از گیاهان به وسیله باد است: **وَأَرْسَلْنَا الرِّيَّاحَ لَوَاقِحَ**^۳ بادها را برای بارور ساختن [درختان و گیاهان] فرستادیم.

ب) زوجیت در گیاهان؛ قرآن به مسئله زوجیت اشاره کرده است و می‌گوید: وجود جنس مخالف، تنها مخصوص حیوانات نیست، بلکه گیاهان نیز نر و ماده دارند.

وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ؛^۴ و از هرگونه میوه‌ای در آن، جفت جفت قرار داد. **وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ؛**^۵ و از هر چیزی دوگونه [یعنی نر و ماده] آفریدیم، امید که

۲. برای آگاهی بیشتر ر.ک: التمهید، ج ۶ و معرفت، علوم قرآنی، ص ۴۱۹-۴۳۱.

۳. حجر، ۲۲.

۴. رعد، ۳.

۵. ذاریات، ۴۹.

عبرت گیرید.

سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُثْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ؛^۶ پاک است [خدایی]

که از آن چه زمین می‌رویاند و [نیز] از خودشان و از آنچه نمی‌دانند، همه را نر و ماده گردانیده است.

(ج) حرکت و گردش زمین؛^۷ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا؛^۸ همان خداوندی که زمین را برای شما محل آسایش قرار داد.

زمین به صورت گهواره برای موجودات روی آن قرار داده شده است و این ناشی از حرکت وضعی و انتقالی زمین است.

(د) دشواری تنفس با افزایش ارتفاع؛

وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصْعَدُ فِي السَّمَاءِ؛^۹ هر که را بخواهد گمراه کند،

سینه‌اش را تنگ می‌گرداند؛ چنان‌که گویی به زحمت در آسمان بالا می‌رود.

این آیه از دشواری زندگی گمراهان سخن می‌گوید. خداوند آنان را به کسانی تشبیه می‌کند که در حال بالا رفتن در لایه‌های جو هستند. آنان در اثر این صعود، دچار تنگی نفس می‌شوند.

مفسران در گذشته برای تفسیر این آیه با هم اختلاف داشتند، اما با پیشرفت علم، تفسیر این آیه روشن شد. پس از گذشت سال‌ها، دانشمندان پی بردند که فشار هوا در سطح زمین معادل فشار خون انسان است. هنگامی که انسان از کوه بالا می‌رود، فشار هوا کم می‌شود و این تعادل به هم می‌خورد. اگر فشار هوا کم شود، فشار خون بیشتر از فشار بیرون می‌شود و این فشار بر رگ‌های تنفسی تحمیل می‌شود. از این رو مجرای تنفس تنگ و تنفس دشوار می‌گردد.

۶. یس، ۳۶.

۷. آراسته، درسنامه علوم قرآنی، ص ۲۷۶. از این نوع اعجاز نیز در مورد حرکت خورشید در قرآن مطالب درخور توجهی وجود دارد.

۸. طه، ۵۳.

۹. انعام، ۱۲۵.

بنابراین، مفهوم **كَأَنَّمَا يَصْعَدُ فِي السَّمَاءِ** چنین می‌شود: «او مانند کسی است که در لایه‌های مرتفع جو، دچار تنگی نفس و دشواری فراوان شده است.»

کسی که خدا را در زندگی فراموش کند، مانند کسی است که در لایه‌های بالایی جو قرار دارد. او دست‌خوش درد و رنج و سختی تنفس است. بنابراین از این تعبیر، به خوبی فهمیده می‌شود که اگر کسی در لایه‌های بالایی جو، وسیله حفاظتی نداشته باشد، دچار سختی تنفس می‌گردد.^{۱۰}

(ر پوشش هوایی زمین؛ وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ^{۱۱} و آسمان را سقفی محفوظ [بر فراز زمین] قرار دادیم [ولی] آنان از نشانه‌های آن، روی گردانند.

پوشش هوایی ضخیمی به ارتفاع ۳۵۰ کیلومتر، گرد زمین را فرا گرفته است. این پوشش هوایی هم‌چون سپری آسیب‌ناپذیر، زمین را در بر گرفته است و آن را از گزند سنگ‌های آسمانی حفظ می‌کند. در آسمان سنگ‌های سرگردان بسیاری وجود دارد. هنگامی که این سنگ‌ها به زمین نزدیک می‌شوند، نیروی جاذبه زمین آن‌ها را به سمت خود می‌کشد. این سنگ‌ها پس از ورود به لایه هوایی زمین، به سبب سرعت بالا و اصطکاک شدید با ذرات هوا، شعله‌ور و نابود می‌شوند.

در نتیجه این سنگ‌ها - که به نام شهاب‌سنگ شناخته شده‌اند - به زمین آسیبی نمی‌رسانند. این خود یکی از آثار رحمت الهی است که ساکنان زمین را از آسیب شهاب سنگ‌ها حفظ می‌کند.

علاوه بر این، وجود لایه اوزن پیرامون زمین، اهمیت بسیاری دارد. این لایه، زمین را در برابر پرتوهای مضر کیهانی محافظت می‌کند. اگر این لایه وجود نداشت، زندگی بر روی زمین امکان نداشت. قرآن در ۱۴۰۰ سال پیش به این پدیده علمی، با عبارت «سَقْفًا مَحْفُوظًا» اشاره کرده است که اعجاز علمی محسوب می‌شود.^{۱۲}

(س رضاع؛ در اعجازهای علمی مربوط به حوزه علوم انسانی در دهه اخیر کتاب‌های متعددی در مورد قرآن نگاشته شده است. در حوزه تربیتی، کتاب الاعجاز التربوی للقرآن الکریم تألیف دکتر مصطفی رجب از اردن، چند مورد از موارد اعجاز تربیتی قرآن بیان شده است. هم‌چنین کتب دیگری درخصوص اعجاز علمی در حوزه تربیت و علم‌النفس به چاپ رسیده است. از جمله موارد مذکور در کتاب یاد شده آیه رضاع است که مراحل شیرخوارگی انسان و مراحل تربیتی آن را به شگفتی بیان کرده است.

۱۰. معرفت، علوم قرآنی، ص ۴۲۵.

۱۱. انبیا، ۳۲.

۱۲. معرفت، علوم قرآنی، ص ۴۳۰. قرآن کریم در مورد زمین مطالب اعجازی متعددی دارد که از آن جمله نیروی جاذبه می‌باشد.

ص) تحول اجتماعی جزیره العرب؛ در مورد اعجاز اجتماعی قرآن هم در برخی از کتاب‌ها مطالبی بیان شده و برخی از کارشناسان، یکی از ابعاد اعجاز قرآن را انقلاب اجتماعی آن دانسته‌اند. قبل از نزول قرآن، هفده نفر مرد با سواد و چهار نفر زن با سواد در عربستان وجود داشتند. قرآن توانست بعد از نازل شدن، چنان تحول اجتماعی در جامعه جاهلی و در کمتر از دو قرن ایجاد کند که آن جامعه پیش‌قراول علم و تمدن بشری گردد و به چنان ابرقدرتی تبدیل شود که بر ایران و روم آن روز که دو ابرقدرت بودند پیروز شود.

ملاک‌های اعجاز علمی قرآن

در پایان باید با توجه به افراط و تفریط‌های موجود در بحث اعجازهای قرآنی و لزوم ابتدای تحقیقات بر کارشناسی‌ها و آسیب‌شناسی‌ها، یادآور شویم که بحث اعجاز قرآنی را ملاک‌هایی است که نمی‌توان از آن چشم‌پوشید. این معیارها عبارت‌اند از:

۱. دلالت ظاهر قرآن بر مطلب ادعا شده و پرهیز از تحمیل رأی خود بر قرآن.
۲. قطعی یا اطمینان آور بودن مطلب علمی و پرهیز از شتاب‌زدگی در نسبت دادن نظریات به قرآن.
۳. تسلط کافی به قرآن و علم مربوطه جهت بررسی‌های تطبیقی کارشناسانه.

خلاصه درس

۱. اعجاز علمی قرآن، زیر مجموعه اعجاز اخبار غیبی است.
 ۲. شگفتی‌های علمی با اعجاز علمی تفاوت دارد.
 ۳. بیان مسائل دقیق علمی، مانند باردار شدن گیاهان به وسیله باد، گردش زمین یا خورشید، جاذبه زمین، مراحل خلقت جنین، کرویت زمین، دشواری تنفس با افزایش ارتفاع و پوشش هوای زمین و ... نمونه دیگری از اعجاز قرآن است.
 ۴. در زمینه اعجاز علمی قرآن نباید هر مطلب سستی را به قرآن نسبت داد، بلکه حداقل باید سه معیار را در نظر گرفت:
- الف) دلالت ظاهر قرآن بر مطلب ادعا شده و پرهیز از تحمیل رأی خود بر قرآن.
- ب) قطعی یا اطمینان آور بودن مطلب علمی و پرهیز از شتاب‌زدگی در نسبت دادن نظریات

به قرآن.

ج) تسلط کافی به قرآن و علم مربوطه جهت بررسی‌های تطبیقی کارشناسانه.